

НОВИ АСПЕКТИ НА СЕЛСКОСТОПАНСКОТО ПРОИЗВОДСТВО В УСЛОВИЯТА НА „РАЗВИВАЩА СЕ” ИКОНОМИКА

Борислава Гълъбова

*Университет за национално и световно стопанство, 1700, София, България,
borislava_galabova@abv.bg*

NEW ASPECTS OF AGRICULTURE PRODUCTION IN A DEVELOPING ECONOMY

Borislava Galabova

*University of National and World Economy, 1700, Sofia, Bulgaria, email:
borislava_galabova@abv.bg*

ABSTRACT

In the situation of developing economy, agriculture as a key branch, face a lot of great challenges that make it necessary to revalue the future possibilities. In this situation, the condition and the evolution stage of agriculture determine a steady balance between receiving enough food supplies for the population as well as more work and income. In essence, all these important problems should be done in conformity with the steady development of the environment and according to contemporary practice of conservation the nature. In current context, biological agriculture is new alternative approach. Namely in the situation of developing economy, the production of bio-products, together with the development of conventional agriculture, may contribute to achieve greater economic efficacy of agriculture.

Key words: biological agriculture, developing countries, economic development.

Въведение

Биологичното земеделие е принципно нов, съвременен подход към развитието на селското стопанство. Той се заражда и развива през 30-те години на XX век в западноевропейските страни. В основата му стоят възгледите на **Рудолф Щайнер** (Rudolf Steiner, 1861-1925) за „*биодинамиката*”, придобили широка известност в хода на времето. Щайнер обяснява понятието „биодинамично земеделие” [6] с прилагането на „духовен” елемент в земеделската дейност. В този смисъл първоначално неговите идеи са определени като псевдонаучни, но в последствие именно засегнатата концепция, почиваща върху „...хармонията на земеделието с природата, духовните и астрални сили” [1, с.7] поставя основите на съвременното биоземеделие. В актуален контекст последното се схваща най-общо като специфичен производствен метод, изграден върху една по-особена философия, съгласно която взаимовръзките между почвата, растенията, животните и хората следва да се възприемат в качеството си на цялостна и завършена жива система [1, с.5]. В настоящите условия дейностите в биоземеделието се фокусират върху прилагане на цялостен комплекс от екологосъобразни производствени методи и техники.

Представените най-общии особености позволяват извеждане на някои специфики, присъщи за този съвременен селскостопански способ, особено в страните с относително по-ниска степен на социално-икономическо развитие¹. В условията на „развиваща се” икономика селското стопанство среща трудности, което налага обективната необходимост от преоценка на неговите възможности и перспективи в бъдещ план. То непрекъснато се изправя пред сериозни предизвикателства, включващи изменението на климата, опазването на биологичното разнообразие, недостига на работна ръка и на запасите, които регистрират

¹ Известно е, че държавите с относително по-ниска степен на социално-икономическо развитие биват определяни като „развиващи се” страни (икономики), въз основа на (условната) съпоставка с т.нар. „развити” страни.

най-ниските си стойности в исторически план [4, с.144]. При все това, от състоянието и еволюционния етап, в който се намира този ключов стопански отрасъл зависят постигането на устойчиво равновесие между подсигуриването както на достатъчно хранителни продукти за прехрана на населението, така и на по-висока заетост и доходи на селските стопани по пътя на прогресивното повишаване производителността на труда [5, 2]. По същество всички тези задачи следва да бъдат изпълнени в съответствие с политиките по устойчиво развитие и съобразно практиките по опазване на околната среда.

Характерът на изследваната проблематика и нейната многоаспектност налагат въвеждане на някои обективни ограничения, свързани с рамките на настоящата разработка. Последващият кратък анализ се основава на проучване и систематизация на някои казуси от практиката в „развиващи се“ африкански страни². Направен е опит за най-общо очертаване на определени особености и тенденции пред развитието на биологичното земеделие в контекста на „развиваща се“ икономика. Посредством прилагане на *икономико-аналитичен подход, синтезиране и анализиране* на налични статистически данни и изследвания са изведени някои *силни и слаби страни* на биоземеделската практика, като са определени съответните *възможности и заплахи* пред нейното прилагане.

Особености на биологичното земеделие в „развиващите се“ страни

Постигането на икономически прогрес много често води до изостряне неблагоприятните последици от екологичните проблеми, имащи сериозно социално-икономическо отражение върху националните стопанства. „Развиващите се“ икономики не разполагат с достатъчно финансови ресурси, за да се борят с екологичните последици от измененията в климата и резултатите от замърсяването на околната среда, произтичащи от интензивната стопанска дейност в международен мащаб. Именно поради тези причини използването на подходите, прилагани в биоземеделieto, редом с развитието на конвенционалното селско стопанство, водят до повишаване икономическата ефективност на разглеждания ключов структуроопределящ отрасъл. Производството на земеделска продукция се съпътства от редица екологични рискове – водите и почвите се замърсяват с пестициди, плодородието намалява, ерозията взема застрашителни размери, разнообразието от растителни и животински видове намалява, увеличават се болестите по растенията и животните. [1, с.8]. От своя страна, развитието именно на биоземеделие е безопасно за околната среда поради прилагането на екологосъобразни производствени способности и по този начин в голяма степен допринася за опазване здравето на потребителите. На тази основа, *биологичното земеделие се явява удачен и адекватен подход, който същевременно се оказва и икономически изгоден за земеделските стопани в „развиващите се“ страни*. В случай, че са налице благоприятни почвено-климатични предпоставки, *биологичното земеделие е възможна и икономически изгодна алтернатива за развитие*. В тази връзка следва да се подчертае *като първо*, че в най-общ план в „развиващите се“ страни липсата на вътрешни финансови ресурси, неблагоприятните икономически ефекти от световната финансова криза и високата външна задлъжнялост възпрепятстват както изграждането на иригационни съоръжения, така и закупуването на съвременна агротехника и минерални торове, крайно необходими за прогрес в конвенционалното земеделие. *На втори план*, доминиращите традиционните подходи при земеделското производство в „развиващата се“ икономика съответстват в много по-голяма степен на изложената по-горе концепция на биоземеделieto, отколкото широко възприетите и утвърдени принципи на конвенционалното такова,

² Биоземеделieto е най-широко разпространено в три африкански „развиващи се“ страни – Кения, Уганда и Танзания. Поради наличието на подробни и надеждни статистически данни и изследвания върху конкретни практически казуси именно в тези три държави, анализът и направените заключения се базират върху тях.

свързани с интензивни производствени методи. Съгласно посочените специфики на селското стопанство, ориентирането към производство на биопродукти е подходящ път за развитие на отрасъла в контекста на слаборазвитост на стопанството. От друга страна, произвежданите култури от тропическото земеделие се радват на сериозно потребителско търсене на непрекъснато разрастващия се международен биопазар, което е добра възможност за предприемаческа инициатива в сферата на производството на биохрани. От съществено значение е и фактът, че цените на биопродуктите на международните пазари са в пъти по-високи от тези на земеделските продукти, произведени по конвенционални методи. По тази причина, ако те заемат достойно място като ключови експортни продукти, доходите на селските стопани ще се увеличат значително, като същевременно се ограничат негативните ефекти от наблюдаваната тенденция към намаляване цените на земеделските продукти на международните пазари. Биоподходът за развитие на земеделието ще допринесе и за запазване на традиционните за тропическото земеделие продукти³, издигайки тяхното производство и репутация на международните пазари на качествено ново, по-високо равнище. На тази основа, пазарът на биохрани се оказва особено добра алтернатива за страна, която преминава през процес на социално-икономическо развитие. Поради ожесточената конкуренция на международните пазари производството на големи количества селскостопански продукти, предназначени предимно за износ, в актуалните пазарни условия е трудно постижима цел. Това дава основание да се твърди, че възможен изход от настоящата кризисна ситуация е насочването към производство на биохрани с по-добри качествени параметри, което може да се превърне и в основно конкурентно преимущество. В тази връзка от първостепенно значение е фактът, че системата на биологичното земеделие не предполага големи по размер капиталовложения, каквито са необходими за производството на земеделски продукти, произведени чрез конвенционални методи. Посочената важна особеност в голяма степен обяснява защо интензивните методи на конвенционалното земеделие са трудно приложими и не съвсем икономически ефективни в разглежданите условия.

³ „Развиващите се” африкански страни произвеждат следния асортимент от биопродукти: кафе, какао, чай, плодове и зеленчуци, памук, сусам, ядки, подправки, мед, захар.

Силни и слаби страни, възможности и заплахи пред биоземеделieto

Таблица № 1. Силни и слаби страни, възможности и заплахи пред биоземеделieto

СИЛНИ СТРАНИ	СЛАБИ СТРАНИ
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Биопроизводството на традиционни за африканското земеделие продукти повишава качеството им, без да повишава съществено пазарната им цена; ✓ Налице е платежоспособно търсене на международните пазари на биопродукти от тропическото земеделие с тенденции към по-нататъшно нарастване; ✓ Досегашните практики в африканското земеделие не се основават на използването на минерални торове и препарати за растителна защита, поради което превръщането на вече съществуващи ферми в биостопанства е по-лесно - в кратък времеви хоризонт и с относително по-ниски средни разходи; ✓ Близост и сходства на традиционното земеделие с общоприетите принципи на биоземеделieto; ✓ Благоприятни предпоставки (в т.ч. почвено-климатични, географски, социо-културни) и условия за развитие на определени земеделски култури, търсени на международния биопазар; ✓ Специфика (уникалност) на произвежданите биопродукти; 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Разпокъсаност на обработваемите площи, която не предполага големи по капацитет и размер биоферми;⁴ ✓ Инфраструктурни дефицити на всички нива (вкл. социална, транспортна, производствена, информационна инфраструктура); ✓ Ниско равнище на социално-икономическо развитие; ✓ Относително неблагоприятен инвестиционен климат; ✓ Политическа нестабилност, корупционни практики; ✓ Слабости в държавната политика и мерките за развитие на сектора на селското стопанство; ✓ Принципите на биоземеделieto са слабо разпространени и не са всеобщо възприети от селскостопанските производители; ✓ Липса на стимули и наличие на вътрешни ограничения пред развитието на предприемаческата дейност в тази сфера; ✓ Влошен общ здравен профил на населението в селските райони, водещ до намалена работоспособност и ниска производителност на труда;

⁴ Посочената слабост следва да се приеме с определени условности, тъй като силната парцелираност влияе неблагоприятно, но в по-голяма степен върху развитието на конвенционалното земеделие, отколкото върху биологичното такова.

ВЪЗМОЖНОСТИ	ЗАПЛАХИ
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Благоприятства осигуряването на устойчив поминък и доходи на населението в селските райони; ✓ Спомага повишаването жизнения стандарт на селскостопанските производители, създавайки възможности за осигуряване на доход и продоволствие; ✓ Допринася за ограничаване урбанизационните процеси и облекчаване неблагоприятните последици от тях; ✓ Спомага развитието на социалната инфраструктура в селските райони; ✓ Задържа селски жители в селата, ограничавайки социално-икономическите последици от миграцията; ✓ Води до качествени изменения в структурата на агропроизводството, свързани с укрепване на традиционните земеделски подотрасли, осигурявайки им известни конкурентни преимущества; ✓ Предоставя възможности за постигане на устойчиво развитие на селското стопанство; ✓ Създава предпоставки за задоволяване потребностите от продоволствие, което е с по-високи качества (екологично чисто, отговарящо на високи качествени стандарти и др.); ✓ Ограничава разпространението на неблагоприятните ефекти от климатичните изменения, намалявайки остротата на екологичните проблеми (на вътрешно и регионално ниво); ✓ Допринася за качествено нов етап в развитието на селското стопанство чрез производство на храни с по-добри качествени параметри; 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Липса на държавни политики, нормативна база (уредба) и цялостни програми за развитие на биоземеделieto; ✓ Липса на практически опит по прилагането на биологичните способности за производство в местни условия; ✓ Заимстването на чужд опит е неприложимо, предвид конкретните особености и характеристики; ✓ Сложен, дълъг и скъпоструващ процес по получаване на сертификация за биопроизводство; ✓ Ограничен брой сертифицирани биопроизводители, който не способства разпространение на практики от биоземеделieto; ✓ Слаба информираност на селските стопани за новите неконвенционални земеделски подходи, слаб интерес и липса на стимули за прилагането им; ✓ Липса на местни агроспециалисти с необходимата компетенция и опит в производството на биопродукти; ✓ Слабо развитие на животновъдството и ограничени възможности за биоживотновъдство; ✓ Дефицит на възможности произведените продукти да се реализират на вътрешен пазар, което предполага фокусиране към външни пазари; ✓ Необходимост от съобразяване качествените параметри на произвежданите биопродукти с високите изисквания на потребителското търсене на международния биопазар; ✓ Ограничени позиции на реалните и потенциални биопроизводители на международните пазари поради голяма конкуренция;

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Предвид гореизложените аргументи и съгласно оценките, представени в доклада на Конференцията на ООН за търговия и развитие (ЮНКТАД) за биоземеделieto [7, p.1] е

видно, че: „органичното земеделие е устойчива и опазваща околната среда производствена система, която предлага на африканските и други развиващи се страни широк кръг от икономически, социални, културни ползи и изгоди за околната среда”.

ЛИТЕРАТУРНИ ИЗТОЧНИЦИ

1. Кожухаров, Х., Василева, Е., Д. Иванова. Българският биологичен продукт – елемент от интеграционния процес към Европейския съюз. –С.: УИ „Стопанство”, 2004. -110 с.
2. Коллектив авторов. Экономика Африки в условиях рыночных преобразований. –М.: Институт Африки РАН, 2010. -308 с.
3. Национален план за развитие на биологичното земеделие в България в периода 2007-2013 г., наличен на http://www.org-bg.net/docs/BIO_NationalPlan_2007-2013.pdf
4. Петков, В. Селското стопанство в Европейския съюз - състояние и перспективи за развитие. –В: Съвременният модел на ЕС и мястото на България в него. -Б. : IBS PRESS, 2013, - 285 с.
5. Химирски, Е. Икономика на развитието. -С. :УИ „Стопанство”, 1999. -235 с.
6. Щайнер. Р. Биодинамично земеделие. Духовно-научни принципи за развитието на селското стопанство. Прев. от немски език П. Бояджиев. -281 с., наличен на <http://anthroposophie.byu.edu/bulg/327.pdf>.
7. UNCTAD, (2008), Organic Agriculture and Food Security in Africa. New York and Geneva.